

SZOCIOLÓGIAI KUTATÁS MÓDSZERTANA

Szociológia – vagy bármely társadalomtudomány – azért tudomány, mert ellenőrizhető, megismételhető, lefektetett **módszertannal** keres válaszokat a kérdésekre.

Kérdés: valóság megismerése, összefüggések föltárása. Node:

Mi a valóság? Kinek mi. Mi a tény? Szintén kinek mi. Emberi tudás bizonytalanságai.

Alap: kutatás kérdésének meghatározása.

Kutatási stratégia vagy eljárás: a kutatás tervezése és végrehajtásának módja.

Metodológia (módszertan): episztemológia részága, kiderítés tudománya, ez a kapott adatok értelmezése és elemzésének logikája

Kutatási módszerek: maguk a kutatási technikák

Kutatás: kíváncsiság. **Kutatási probléma**, és ennek megfogalmazása.

Két fajta kérdés lehet: mi van – **leírás**, és mért van így – **elemzés**.

Kíváncsiság: **ok-okozati** összefüggések keresése, **megértés**.

A szociológiai állítások **valószínűségi** természetűek. Nagyszámú megfigyelés -> következtetés levonása. Cél: nagy valószínűségű jóslás megadása.

Előrejelzés≠megértés. Sokszor nincs is szükség az utóbbira (mikró működése pl.).

Tudáskészlet túlnyomó többsége nem a fenti úton keletkezik. Hagyományozódik (kultúra), illetve tekintélyektől elfogadjuk. Ennek veszélyei vannak, de elengedhetetlen.

Hétköznapi megismerés veszélyei:

- Pontatlan megfigyelés. Ennek kivédésére tudományos: tudatos tevékenység, segédeszközök, mérés.
- Túláltalánosítás. Néhány esetből általános következtetés levonása. Ennek kivédésére tudományos: replikáció, ellenőrzés, szabályok.
- Szelektív észlelés: azt vesszük észre, ami egybevág prekoncepciónkkal. Ennek kivédésére tudományos: mint fönt. Ezen túl pontos kutatási terv, ellenőrzítés, nyilvánosság.
- Illogikus okoskodás: a kivétel erősíti a szabályt és barátai, mint a szerencsejátékos tévedése (most már csak hatos lesz!).

Tudomány: **logikai ésszerűség, megfigyelésekkel összhangban**

Ennek eszközei: elmélet, kutatómódszertan, statisztika

Társadalomtudományok: a társadalom vizsgálható tudományos eszközökkel, lehetnek érvényes (verifikálható/falszifikálható) állítások.

Társadalomtudomány: a valóság megismerése a cél. Nem valami ideális állapot elérése! Nem értékvita, ilyesmi!

Szabályszerűségek keresése a cél. Ez viszont statisztikai értelemben vett szabályszerűségeket jelent, nem mindenkire érvényes megállapításokat. Azaz csoportok, nem egyének szintjén tesz megállapításokat.

Változók közötti összefüggéseket keres. Változók és attribútumok.

Elméletek: deduktív és induktív elméletalkotás.

Deduktív: elmélet->operacionalizálás->megfigyelés->hipotézis-ellenőrzés->módosítás

Induktív: megfigyelésből indul ki.

Verifikálás vs falszifikálás

Társadalomtudományok: determinisztikus szemlélet feltételezése erős kritérium.

Kiút: valószínűségi kijelentést tesz a társadalomtudomány, nem azt mondja, hogy ez és ez, hanem ekkora eséllyel ez és ez.

Okság: megfigyeltnek is van akarata.

Megfigyelés befolyásolja a megfigyeltet, így az eredményt is.

Miből látszik, hogy valami okoz valamit? A függő és mi a független változó

Okoknak is vannak okai? Meddig lehet elmenni?

Mi nevezhető oknak? Hogyan lehet eldönteni, mi ok és mi nem.

A **korreláció** csak a kapcsolatot mutatja meg, de annak **irányát** nem.

Függő és független változók.

Alapkritériumok:

- Ok időben megelőzi az okozatot.
- Két változó között tapasztalati együttjárás legyen.
- Ne lehessen az együttjárást valamely harmadik változó hatásával magyarázni. (látszólagos összefüggés)

Vizsgálat:

Vizsgálat célja: Felderítés, leírás, magyarázat.

Megfigyelési egység: egyén, csoport, szervezet, stb. ezekre teszünk megállapításokat!

Idődimenzió: keresztmetszeti és longitudinális vizsgálatok

Vizsgálat menete:

- Korábbi kutatási eredmények áttekintése.
- Hipotézis megalkotása és a kutatási probléma pontos körülhatárolása, konceptualizálás (fogalmak pontos meghatározása);
- Kutatási terv kidolgozása – milyen módszerekkel mérhetőek a milyen változók Operacionalizálás (fogalmak mérésének pontosítása); populáció és minta meghatározása;
- Megfigyelés – adatgyűjtés, a kutatás elvégzése – ennek során számos nem várt probléma vetődhet föl!
- Adatfeldolgozás
- Elemzés, az adatok értelmezése, a következtetések levonása, a hipotézis ellenőrzése
- Eredmények megvitatása, közlése – ez az ellenőrzés egyik fontos lépése!

Megfigyelés módjai

- **Kísérlet** (változók módosítása, előzetes és utólagos mérés, kontrollcsoport)
Előny: A változók kontrollálhatók és hatásaik elkülöníthetők; könnyen megismételhető és ellenőrizhető
Hátrány: A valós társadalmi folyamatokat alig, vagy nem lehet laboratóriumi körülmények között vizsgálni; a vizsgált személyek reakcióit befolyásolhatja a kísérleti szituáció.
- **Terepkutatás**, terepmunka (megfigyelő helyzete, rögzítés), etikai problémák.
Előny: gazdagabb és mélyrehatóbb információk; nagy rugalmasság a kutatási stratégia módosítására, a felmerülő új problémák tisztázására.
Hátrány: csak kisebb csoportok, közösségek vizsgálatára használható; a kutatási eredmények csak korlátozottan általánosíthatók más csoportokra, azaz általános következtetést nehezen lehet levonni.
- **Beavatkozás-mentes vizsgálatok:** dokumentumelemzés, tartalomelemzés, másodelemzés
Előny: A vizsgált dokumentumok jellegétől függően egyaránt gyűjthető ily módon mélyebb információ és nagyszámú adat; történeti vizsgálatnál könnyen kivitelezhető fontos módszer.
Hátrányok: A kutató csak a fennmaradt forrásokra támaszkodhat (forráskritika, esetlegesség, töredékesség, értelmezés); kérdés, a források mennyire tükrözik a valóságos tendenciákat
- **Kérdőíves vizsgálatok** (önkitöltős, kérdezőbiztosos, telefonos);
Előny: Széles körben kivitelezhető; különböző válaszadók által adott válaszok összehasonlíthatók pontosan. Reprezentativitás.
Hátrány: Az összegyűjtött anyag felszínes lehet; ha a kérdőívek erősen standardizáltak, akkor nem derül ki a válaszadók nézetei között meglévő fontos különbségekre; a válaszadók esetleg nem a valódi véleményüket mondják el, hanem a szerintük elfogadhatót, elvártat, vagy nem kívánják válaszaikat el-

mondani (félelem, érdektelenség); olyan kérdésekre is adnak választ, amire nem tudnak (nincs véleményük), de válaszolnak.

- **Interjúk**
- **Élettörténetek, naplók, beszélgetéselemzések**

Háromszögelés: több módszer fölhasználása egy adott téma jobb körüljárására.

Kérdőíves vizsgálatok:

Operacionalizálási példák kérdőív esetében: nyitott és zárt kérdések, érthető fogalmazás, nem-kérdések kerülése, legyen mindenki kompetens, kétértelmű kérdések tilalma, többszörös kérdések tilalma, sugalmazó kérdések tilalma

Mintavétel logikája: valószínűségi mintavétel, reprezentativitás és torzítás, véletlen mintavétel és eljárások, szisztematikus mintavétel (minden k-adik elem kiválasztása egy listáról), rétegzett mintavétel, többlépcsős mintavétel

Értelmezés:

Megbízhatóság, megismételhetőség, érvényesség

Konfidenciaintervallum

Normális eloszlás, szórás